

M. T. R. COLLEGE, SURAT

Manuscripts Library

No. ^{Ref.}
Ser. 387

Title: *Antyashakti Paddhati*

Value

387

अंत्येष्टि पद्धतिः

:	Antyeshthi Paddhati	Title
:	Narayana	Author
:	:	Editor
:	:	Year, Vols.
:	:	Publisher
387 :	:	Remarks

आ. शोध.

श्रीगणेशायनमः ॥ अथाहिताग्निपरपक्षभरणविधिः । यथाहिताग्निपर
रपक्षभरणशंकास्या तदाहीवत्येवतस्मिन्तस्यपक्षस्यावशिष्टाग्निहोत्रमपक्ष
होमविधिना तदेव कृत्वा ज्यैष्ठ्यं तुर्गहीतेर्था ज्योत्स्ना चैका श्यांत देव कृत्वा मृतेत
स्मिन्नेतमेधिकं कुर्यात् ॥ १ ॥ नदर्शनं ॥ यद्यग्निं वेद्यधिकरणमग्रामांतरे यजमानो
स्मियेत तदा मृतवा तं प्रवणानंतरं पत्नी अध्वर्यादिभिः पथिकृतं कारयित्वा तं प्र
वाग्निषु अभिशान्य वत्सायाः अन्यवत्सेन दोहनीयाः ॥ पयसा मायं प्रावस्त
ह्नी धर्मकमग्नि होत्रं जुहोति विहरणपक्षे पथिकृतार्थं प्रधाने प्रजापतिदे
वता एव यावत्करीरदा होतृवति नावत्पर्यंतं तेष्टे वाग्निषु प्रत्यहमग्नि होत्रं जु
ह्यात् ॥ विहरणपक्षे पथिकृतार्थं विहवाग्नये ज्योत्स्ना एव धार्याः तैरे
वदाह ॥ विहरणं चांतरं वापि ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ आश्वलायनमाचार्यभट्टरामेश्वरं गुरुं नत्वा हिताग्निमर
णोदाहादिप्रोक्तं निखिलं १ आहिताग्निश्चेक्षाधितिरीतिपीडयेत् तदा सावग्निसिः
सहग्रामादहिः प्राच्या मुदीत्यामीशायां वादिशि प्रशस्ते स्तुले गत्वा यावदाशो ग्यंत
च स्थित्वा ऽशो ग्ये सति अग्निष्टोमं मृदाग्ने पशुमाग्नेयी मिष्टिं वा कृत्वा त्रयमप्यकृत्वा
वाग्रामं प्रविशेत् यदि मृतस्तर्हि ॥ सोम ॥ पुत्रादयो दाहाधिकारिणो मध्यदेशो द्वि
तंसमंतान्निभ्नमुपर्यगच्छिन्तं पर्याकाशं बहुलोपधिकं देशं श्मश्रानं कल्पयित्वा
कंटकि क्षीर वृक्षदत्तादीनुदास्य तत्र श्मश्रुकदेशमाग्नेय्यां नैर्ऋत्या वा दक्षिणां प्रव
णमाग्नेयी प्रवणं नैऋती प्रवणं वा यावान्ध्रुवा दुर्यजमानस्तावदायामपं वा तानि
विकृतं दाहशां गुलगक्षीरमाग्नेयाय तंसंजातीयैः खानयेयुः ॥ ततः प्रेतस्य
मकं १ प्रक्षाल्य स्नापयित्वा केशश्मश्रुकलो म नखानि वापयित्वा नखेन कुटामो

ओ. दे.
१

स्यावातुलिप्यनलदमाकांवेदसावेदपासाकांवाप्रतिमुच्य। कर्तादेशकालोस्यलापि
वादेरुर्ध्वोद्धिहाधरोकिहोभयोद्धिहस्यहास्यमरणशब्दाभरणदिर्जनितप्रत्य
वायपरिहारार्थंपंचदशपदादशपदद्वी-लक्षणप्राप्यश्रितममुकप्रत्यामा
येनसद्यःसतकांवेवाकुर्यात्। पुनरिपरहितंघेतंल्लाघपदायेनेकेतस्यरणमिकंति
ततःपरिहितवरुं प्राकृशिरसंघेतंशाययित्वाऽहततवाससःश्रुत्युधभागेमूल
देशोद्धिवाप्रत्यमेदेशेवशिष्टोस्तिस्तिभागेःशिरःप्रत्युधुलिप्यंतपादतद्वे
रुपेतमाकांवावाससश्चतुर्थभागेनात्मनःउत्तरीयंघेतकार्येषुहादशाहांतंक
र्ताकुर्यात्। बहुतरमाज्यंवाहिशोपकल्पयेत्। दधिनिश्रमाज्यंवस्यदाज्यसं
कं बहुतरकल्पनीयं। कर्तावेतंसर्वपितृमेधंप्राचीनावीतीआग्नेय्यसिमुखःकु
र्यात्। ततोहाहदेशंप्रत्याहवनीयाधग्नीन्प्रथमंतदनुयज्ञपात्राणिवैपरीत्येन

१

उज्ज्वल

वासजातीयानयंति तत्तद्यतःसजातीयाअतरुणाविषमसंख्याभुक्तकेशास्त्रिय
युववानवुमिश्राः। प्रकादितमुखंप्राकृशिरसंउर्ध्वमुखंशवंगोयुक्तेशकटेनाभ्यप्र
कारणवाहाहदेशंनयेयुः। पात्राग्निघेतानामन्योव्यवापनंकुर्यात्। गोरजावानु
सारणीतस्याःसव्येवाहोरऽहुवधाघेतस्यसद्यतोनेया। इत्यवहताहता। घेतवा
धवाश्राधःहंतप्रावरणायतोपवीतामुक्तकेशाःवहपुरःसराःपश्चादुद्धेयुः। तदे
शंप्राप्यसर्वनिधायगार्गादीशानेजानुमात्रंविस्तस्तिमात्रंवागर्तंल्लाघर्तादिकम
वकाशीपाकंनदिध्यात्। ततःकर्तापादोप्रक्षाल्यावम्यप्राणायामंल्लादेशका
लोस्यलापिवादेशोर्ध्वदेहिकेअधिकारसिद्धयेआत्मशुद्धयर्ध्वकुवयप्राथम्येन
इत्यादिनाकरिष्यदतिसंकल्प्यसद्यःसतकांवेवाकुर्यात्। पुनरावम्यामंत्रकप्राणा
यामंल्लादेशकालोसंकीर्त्यअमुकगोत्रस्यामुकशर्मणोवसतिवादेःघेतस्यघेत

ओ० दे० त्वविमोक्षार्थं जौ ध्वदेहिकं करिष्ये इति संकल्प्य । कर्ता कश्चापि स्वर्गलोमनस्वानिवाप
 २ येत् । अन्येपि पुत्राद्या यथावारं वापयेत् वपनं कृत्वा वा ओ ध्वदेहिकं संकल्प्य । ततः ह्यग्रा
 पस्यः कर्ता पूर्वोक्तं गर्तोदके न शमीशारवयाऽप्रदक्षिणं दाहयत्वा तं परिव्रज्य प्रोक्षेत्रिः ।
 अपेतवीतविषसर्पता इति मंत्रेणाप्रतिप्रोक्षणं मंत्रादृतिः । गर्तस्य कृताकृतत्वात् तदद्या
 वे अन्यज्जलं ग्राह्यं । अपेतं तिस्रं त्रयं यमः पितरस्त्रिष्टुप् आयतनं प्रोक्षणं विनियो
 गः । केचित् श्रौते कर्मणि ऋष्यादिन कीर्तयन्ति । ततो गृह्यः स्वातांते स्वाता हृदि वाऽग्ने
 र्या आहनीयो निधेयः एवं वायवे गार्हपत्यः एवं नेत्रे दक्षिणाग्निः । ततो मूर्ध्नि
 धार्ययेत् । उपसर्पति संकुं सुकः पितृमेधास्त्रिष्टुप् धर्मिष्यार्थं विनियोगः ॐ उ
 पसर्पमातरं । अपसर्पते ते प्रेता ये केचिदिह पूर्वजाः । स्वस्ति नः कृणुत मा भू पातः पु
 नरागमव । ततः दिवि जाता अभुजाता याऽऽतो ओषधीस्थः । अयोया अग्निजा

आपकानः शुभं तु शुभनीः । इति मंत्रं मूर्ध्नि प्रोक्षेदित्यर्थः । एतावत् कृत्वा वा स्वातं प्रोक्षेत् । ततः
 यमाय दहनपतये वोहिरवामि । काषाय दहनपतये वोहिरवामि । मृत्यवे दहनपतये वोहि
 रवामि । इति मंत्रेणाप्यसेनं लेखाय ममावुहिरवामि । क्विन्नेत कुर्वन्ति । ततः स्वातेति लो
 दकं निक्षिपेत् । एतिसंज्ञः । यमाय दहनपतये पितृभ्यः स्वधानमइति मध्ये । काषाय दह
 नपतये पितृभ्यः स्वधानमइत्युत्तरं । मृत्यवे दहनपतये पितृभ्यः स्वधानमइति दक्षि
 णतः । ततः आहवनीयादुत्तरं श्रमसेनायः प्रणयेत् । गर्तोदके प्रणयनमित्यर्थः । त
 तः स्वातेति हिरण्यशकं तिलांश्च प्रक्षिप्य सजातीया इत्यर्थः । यकाश्चेति शिक्करकुशलाः स
 जातीया एव प्रेतदाहयोग्या स्वातेति तिकुर्युः । कर्तारिते रूपं विवर्धिरास्तीर्य तदुपरि कृष्टा
 जिने मूर्ध्वलोमस्तृणीयात् । ततो गार्हपत्याग्नेरुत्तरं प्रवेणीत्वा आग्नेयी स्वाहवनी
 याभिमुखं शिरसं चितो संवेशयन्निबोधवाः । प्रेतस्यात्तरं तस्य त्वी संवेशयन्निबोध
 यदि प्रेतः सर्वत्रिपस्तदा विना धनुरपि उत्तरतो निधेयः । तापली देवः शिष्या ऊरदा सोवा

ओ. दे. लपये दुदीर्घ नार्थमिडीवमंत्रेण उदीर्घमिसंकुस्तकः पितमेधास्त्रिष्टुप् अग्न्युपस्था
 नेविनियोगः। दासेनृत्वापयितरिक्तुमंत्रपाठेन दासस्य। धनुर्हस्तादाददानो मृत
 ३. स्मृतिमंत्रेण देवरादिरेव धनुरुत्वापयेत्। दासपक्षे धनुर्मंत्रप्रयोक्ता कर्ता तत्र धनुः प्रे
 तस्योपरिवित्तिकाले धिज्यं कृत्वा भक्तः कायजे तस्योत्तरतश्चितो क्षिपेत्। एतत्क्षत्रि
 यप्रेते धनुः कृत्यमधिकं प्रेतस्यमुखेनासिकाद्वये वधुर्द्वये श्रोत्रद्वये एवं सप्त सुप्रीष
 ध्वजिद्वेषु हिरण्यशकलानि निक्षिपेत्। तदभावे आप्यविंदनं। प्रेतघृता क्रीं स्तिका
 नवकीर्य पात्राणि प्रेतो ज्ञेयेत्। प्राकृतानि वैकुण्ठानि च। दक्षिणहस्ते जुहं। वरुण
 प्रधासा हो मृतश्चेऽहुर्द्वयमपियो जनीयं। सव्यहस्ते उपभृतं योजयेत्। वरुण प्र
 धासा हो द्वयं। दक्षिणपार्श्वे स्फ्यं। सव्ये ग्निहोत्रहवणी। उरसि ध्रुवा। शिरसि कणा
 लानि। सोममध्ये मृतश्चेदधिषवण ग्रावाणो दंतं योजनीयाः। सोमादन्यकालमृतं

अवस्थेया व्यां सग्निना भावान्न योजनं। सव्यं देवाभित्वानासाद्वये योजयेत्।
 वरुणप्रधासा हो मृतश्चेद्वयं नासिकाद्वयेन नुभेदनं। प्राशित्रहरणभित्वा कर्णद्वे
 ये। यदा तद्वयं वदानं भेदनं। हरिणसादनपात्री समवन्तधानं वेपात्रमुदरे। उपरु
 शम्या। उर्वोररणी। दक्षिणजंघाया मुकुटखलं। सव्यजंघायां मुसलं। शरपभित्वा
 पादयोः। यदा विहृतो द्वेशरपे तत्रैकं योजयेत्। ननु भेदनं। अपराणि यथा यो
 ग्यं योजयेत्। यान्येषु विलुपंति पात्राणि तानि पूर्वोक्तं यदा ज्येन पूरयित्वा यो
 जनीयानि। एष उपलेतुं व्यवहारार्थं गृह्णावस्तुप्यनश्मशनेनेये। तिनननयो
 योजनं। कोहयुक्तं न सर्वकोकालं पुत्रो गृहीयात्। अथ यदा दुस्तरणी गौरजावा
 कृता तदा द्वयमुत्तियतया प्रेतस्य शिरसि मुखे वध प्रकाश्येत्। अग्निर्वर्मपरिमा
 मिरिति मंत्रेण। ततस्तद्वक्तुं धृत्या अतिद्वसारमेथा विनिसक्तुं मंत्रेण तो

ओ. रे. पाण्योः प्रेतस्यादध्यात् । दक्षिणे दक्षिणे । सवेसव्यं । अनुस्तरण्यादयं प्रेतस्य शि
 ४ हृदयेतद्वीमवदध्यात् । पिंड्यावविपाण्योः पूर्ववदाध्यादित्येके । पिंड्यावान्नस्य
 यवविहस्य वा । सर्वानुस्तरणीयथागनिक्षिपेत् । यदा तु अस्त्रि संवयनकाले प्रेता
 स्त्रि संदेहापत्तेरनुस्तरणीयमक्रियते तदा तु सकुहविधिं रनुस्तरणीयपादिकायं क
 र्तव्यं । तदा वपास्त्रिनेऽपूपः कृके स्थाने पिंडो अन्यत्सकुसिस्रयथा । अग्निर्वर्म
 तिदमग्निस्त्रिष्टुप् । प्रेतशिरसि मुखे वाप्याध्यादेने विनियोगः ॐ अग्नि
 र्वर्मपरि ॥ इति शिरसि मुखे वसत्कूपेनाद्या ततः । अतिद्वेति यमभ्यानौ त्रि
 ष्टुप् । प्रेतपाण्योः पिंड्यावधाने विनियोगः । अतिद्वेति यमभ्याविति सक्तं मं
 त्रपाण्योः सकुसिं जावादध्यात् । हृदयेतद्वीमवदध्यात् । अथागेषु तूह्यं स
 कुसिं जादेयाः । एवमनुस्तरणीयार्थं सकुसिः कार्यनिवा अनुस्तरणीयत्कार्यं

सकुसिः । ततः अनुस्तरण्याश्चर्मणा प्रेतं प्रक्षालयत्तदावेऽप्रक्षाल्यैव । ततः इममग्नि इति दम
 नो ग्निस्त्रिष्टुप् । नमसानुमंत्रणे विनियोगः । ॐ इममग्ने नमः संभा विजिह्वर इति पूर्वप्र
 णीतं नमसानुमंत्रणं कुर्यात् । ततः स्त्रिष्टुप् माध्यमुत्पूय सव्यं जा न्वाथस्कवेण दक्षिणाया
 वाहुतिस्तुष्टयं कुर्यात् । ॐ अग्नये स्वाहा ॐ कामाय स्वाहा ॐ लोकाय स्वाहा ॐ अनुम
 तेय स्वाहा । अग्नये इदं नमो मेति त्यागः । होमार्थं स्क्रुवो न्यः कार्यः । पूर्वस्य योजितत्वात् । त
 तः सव्यं जा न्वाथैव । ॐ अग्नि इत्यमज्जायथा अयत्न दधिऽजायतो । असौ स्वर्गाय लो
 काय स्वाहा इति प्रेतस्य हृदये पं रमीमाहुतिं कुड्यात् । असौ इति पदस्थाने संबुध्यतं प्रे
 तनामनिर्दिशेत् । ततः प्रेतोपरिकाष्ठानि संविनुयात् । अथ परिकर्मस्थः कर्ता प्रिपं दया
 त् । युगपदग्नी प्रजाकृतं तित प्राहवनीयं श्रुत्वा शरीरं गच्छेत् । तदा स्वर्गलोकं प्राप्य प्रेतः
 समुद्रोपविष्यति । पुत्रश्च मनुष्यलोकं रुद्रि प्राप्स्यतीति विद्यात् । गार्हपत्यं चैव तं गच्छेत्

ॐ नमः

हसोंतरिक्षलोकेऋद्धिं प्राप्नुयात् । पुनश्चात्रेति जानीयात् । दक्षिणाग्निश्चेदसौ प्रेतंगच्छेत्
तदासौ शीघ्रमेव मनुष्यलोकं प्राप्य बद्धं न वा त्यजेति । तत्पुनश्चेति श्रेयं । युगपत्सर्वत्र
नां प्रेतप्राप्तौ विशिष्टलोके प्रेतः पराष्टद्धिं पुनश्चात्रेति विज्ञानि श्रेयानि । ततः परिकर्म
तिरग्निषु प्रज्वालितेषु कर्तावस्त्रेण वित्तैवायुं कुर्यादितेर्मन्त्रैः । ॐ वातासेवां तु पथि
पुण्यगंधामनः सुरवागात्रसुरवानुलोमाः । त्वयः सुरवामांससुरवा अस्मि सौरवावहं
त्वांमरुतः सुहृतां यत्र लोकाः । इमा आपो मधुमत्योऽस्मिंस्ते लोक उपदुहतां महीयमा
णास्वधयानमः । इमा आपो मधुमत्योऽंतरिक्षे ते लोक उपदुहतां महीयमाणास्वधया
नमः । इमा आपो मधुमध्यधुमत्यः स्वर्गे ते लोक उपदुहतां महीयमाणास्वधयान
नः । ततः कर्ता दक्षमानं प्रेतं तिलप्रक्षेपेणानुमंत्रयत एतैर्मन्त्रैः । प्रेहि प्रेहि ति द्वयार्थ
मोयमस्ति ह्यप । दक्षमानं प्रेतानुमंत्रणे विनियोगः । प्रेहि प्रेहि पथिभिः ० संगच्छे

स्वपितृधिः संयमेन० अतिदुर्वेतिद्वयोर्मन्त्रानौत्रिष्टुप् । दक्षमानेत्यादिविनियोगः प्रा
ग्भवत्सर्वत्र । अतिद्वयसारमेवौ० यौतेत्यानौपमम्० मेनमितिषष्ठां दमनोग्निस्त्रिष्टुप् ।
मेनमनेविदहोमासि० श्रुतं यदाकरसिञ्जा० सर्पवसुः० अजोसागः० अवसृजुः० य
त्रेहृष्टःशकुनः० पूषात्वेतिशतसृणां देवश्रवापूषात्रिष्टुप् । पूषात्वेतः० आयुर्विश्वायुः०
पूषेमाआयुः० । उपसर्पतिशतसृणां संकुंस्कः पितरआद्यात्रिष्टुप् । द्वि
तीयाप्रस्तारपंक्तिः० तृतीयात्रिष्टुप् चतुर्थी० अनी० । उपसर्पमानं० उरुं वसुं० उरुं
वमाना०० उरुंस्तस्मात् । सोमराकेभ्य इतिपञ्चानां यमोभावहतानुष्टुप् । सोमराकेभ्यः०
तपसाये० । येयेभ्यः० । येदित्येव० सहस्रेण्यायाः० । उरुणसाविति यमश्चानौत्रिष्टुप् ।
उरुणसाव० । एतेदेक्षमानप्रेतापरितिकारिद्वयेत० । एतदेक्षमानप्रेतानुमंत्रणात्
तःकर्तव्यंमेकुं धंगृहीत्वाऽभ्युदितञ्जुष्ट्यात्मनातस्यसहस्रागोच्छिदं कृत्वाप्रेतपाद

ओ० दे० देशादप्रदक्षिणां त्रिःपरिवृत्तं कथ्येत् । इमा आपो मधुमत्यदीनि प्रथमं मंत्रं च अपूर्वोक्तं मंत्रेषु
 कथारं परिवृत्तं प्रेतपाददेशो द्वितीयं छिद्रं कृत्वा इमा आप इति स्वर्गं यदुक्तं पूर्वीकं द्वितीयं ।
 तथैव तृतीयं छिद्रं कृत्वा तृतीयं मंत्रं कथ्येत् । परि कथ्यमाणं सर्वेषां सगोत्राणां मेवं प्रदक्षिणी
 कृत्य प्रेतशिरोदेशे सद्यमावृत्य एष्टुतो न वेत्यमाणाः कनिष्ठपूर्वकाः इमे जीवा इति मंत्रे क
 त्वापिठिते निर्गच्छेयुः इमे जीवन्ति संकुसुको मृत्युस्त्रिघृष्टः । सद्यमावृत्तिगमने विनियोगः ।
 ॐ इमे जीवा विमृतैः ० । ततो यत्र प्रवाहो दकं सवति तं देशं जलाशयं गत्वा कपालं फोदन् द
 तरं सपिंडाः सोदकाश्च सर्वे गोत्रिणो भुक्ते केशा एव वा ससो दक्षिणां मुखः सह निमज्ज्या
 यम्यो ज्ञीर्यथेनाशमना कुं स छिद्राणि कृतानि तं तीरे निधाय तस्योपरि सतिलमेकैकं जडा
 जडं दक्षिणतः सपितृतीर्थे न सद्यो नरपाणिना युगपदयुग्मादयुगपदसंयेन । अमुकगो
 त्रामुकशर्मन् इति तत्राष्टतेजकां जडं उपनिष्ठतामिति । सगोत्रास्त्रियोपि दद्यात् । पुनः स्ना

ताभ्यामन्यानि वासांसि परिधाय परिहिता न्यार्द्राणि अर्धोदशानि निष्पीड्योदगं श्रा
 णिशोषणार्थं प्रक्षिप्य दिनदोहे आनक्षत्रदर्शनादिरात्रिदोहे आसूर्यदर्शनात् तत्रैव
 स्थित्वा तदर्थं कनिष्ठपूर्वायेष्टुजघन्याग्रहं प्राप्य तद्द्वारदेशे निंबपत्राणि विदूरस्थ
 कृत्याभ्याश्मानं लोकि काग्निं गोमयमक्षतास्त्रिधा नयोद्वारं दक्षिणं संप्रपाथ्य य
 थाऽऽसंस्पृष्ट्वा देहं त्यज्यमानि पादं दत्वा ग्रहं प्रविशेयुः । अथानुक्तं मुपवासकीर्तनं तत्र
 शनादिजन्यशुक्लार्थं यमस्मृतौ ध्वं देहिकपदं तितो वगंतव्यं । अतश्चिदाग्निदोहे वि
 शेषस्य प्रस्कृतत्वात् । अथ विनियुक्तं मंत्रां अपिसाकृत्य न तत्रैव लिखितं ॥ ॥
 दिवाग्नेर्दीदमुक्ता सदृशं मिश्रत्वा ॥ ॥ नारायणो वक्ति तदस्त्रं संयुविधिः ।
 संयुविधिः सपिंडीकरणं विधीयात् । छिद्रं यत्सदृशं ध्वं मेकादशी त्रयोदशी पंचमी
 पुष्यमासीति येषु आषाढादयः फल्गुनी इत्येतावदाह्यनिरिक्ते नक्षत्रे मृत्युद्विज

आ. ओ० नमपुष्पहस्तनक्षत्रांगारकार्कमंदवारनंदतिथ्यातिरिक्तकाले द्वादशाहेसपिंडीकरण
 विकीर्षायांतुदेशांतरेचमरणादिवतुर्षुसप्तमेनवमेवादिनेयथासंभवंनिषिद्धनक्ष
 त्रादिरहितेस्त्रिसंययनकार्ये। कर्तादाहदेशंगत्वावम्यदेशकालौस्मृत्यामुक्तगात्र
 स्यामुक्तप्रेतस्यप्रेतत्वनिवृत्त्यर्थंअस्त्रिसंययनंकरिष्यइतिसंकल्प्यशमीशाखया
 सहद्वाशेदकेनशीतिकेशीतिमंत्रेणत्रिरुक्तेनाप्रदक्षिणंपरिभ्राम-श्मशानंत्रिःप्रा
 क्षेत्। शीतिकेशीतिकेतदमनोग्निस्त्रिष्टुप्०। वितिदेशप्रोक्षणेविनियोगः॥ ७०॥ शी
 तिकेशीतिकाविति०। पाददेशमारभ्यप्रोक्षेत्। ततो हृदयविषमाः। कर्तृसहिता अंगु
 ष्ठापकनिष्ठिकाभ्यामेकैकमस्त्रिपादप्रभृतिशिरःपर्यंतयथाशब्दानसर्वतितनव
 अलक्षणेकुंभेनिदध्युःस्त्रियःकुंभ्याः। सप्तारहितःकुंभः। सस्तनाकुंसी। अन्यद्वय
 शर्यणसंशोध्यसंभ्रास्त्रीन्यपि कुंभेनिधायभस्मतीर्थेक्षिपेत्। ततःवर्षाभ्या

अन्यत्रकुंभं नागकृतितत्रशुद्धदेशेगर्तृकत्वात्तत्रकुंभंनिदध्यादुपसर्पेति। उपसर्पेति संकुंभुकः
 पृथिवीभृत्युःपितरोवात्रिष्टुप्० अस्त्रि कुंभस्यगर्तप्रोक्षणेविनियोगः॥ ७०॥ उपसर्पमातरं
 मंत्रःकर्तुरेव। ७१॥ वससंकुसुकोभृत्युःपितरःपृथिवीवाग्रस्तारपंक्तिः। पांस्ववधानेविनि
 योयः॥ ७२॥ वससपृथिवि० आकुंभंगलंमृदं दद्यात्कर्ता। ७३॥ वसानेति संकुसोभृत्युःपित
 रश्चाज्जगती अस्त्रिसर्पपिंडेपविनियोगः॥ ७४॥ वसानापृथिवी०। इमंमंत्रमंजुकिं व
 ध्याज्येत्। ततःकुंभस्तन्नामीति संकुसुकोपृथिवीभृत्युःपितरोवात्रिष्टुप्॥ वसानेनघटं
 स्यपिधानेविनियोगः॥ ७५॥ वसस्तन्नामिपृथिवी० अनेनकपाडेनघटं पिधाययथाकुंभं
 नदश्यतेनयामृदं गतंनिधायपश्चादनवेक्षमाणा न्यत्रगत्वास्त्रायात्। एतदन्तरं कर्तव्यं
 मस्त्रिसंययननिमित्तकमेकोद्विष्टमस्मत्कुंभोर्ध्वदोहकपाद्वितोवगंतव्यं। मंत्राश्चात्रो
 क्तःसाकल्येनतत्तत्तत्वावगंतव्याः। द्वादशविंशविषमत्राहनिष्कादशाहेहृदयोत्सर्ग

आ० ओ०

८

दिसर्पिणीकरणादिमरणाद्युर्वकृत्यं सर्वप्रायश्चित्तवेत्तरणीक्षानादिचतसरावश्यं ।
साग्नि कपलीदाहेष्येष्टविविधिः । पत्नीमपि देहं चर्तुः पूर्वमृताय दीतिका रिकोक्तः
॥ इति श्रीमद्भारविश्वरसुतनारायणशतद्विपरिणामः साग्नि सवकायनमृतदाहवि
धिः ॥ अथाग्नि समारोपादौ विधानानि । तत्राग्निं समारोप्य मृतं पुत्रादिः प्रेतस्य
दक्षिणपाणिं लौकिकाग्नि समीपे निधाय । उपावरोहजातवेद इमं प्रेतं स्वर्गं लोकं नयतु
प्रज्ञानम् । आमुः प्रजां रयिमस्मा सुधेहि प्रेता दुर्तिं तस्य दुष्पस्व स्वाहेति लौकिकाग्ने
शमी समिधा प्रेतमुखदेशनीतया दुर्तिं दुर्ता मृताग्नी तुल्याद्य सर्वकर्म समाचरेत् । तदु
क्तं । मृतस्याग्न्युत्तिष्ठति श्वेवमात्मन्यारोप्ये नमृतं प्रेतस्य दक्षिणं पाणिं लौकिकाग्ने
निधाय हि । शमी समिधमादाय मुखं दग्निं नयेत्तया । उपावरोहमंत्रेण ततस्तथा
सिचलं चरेत् । यदा तु निरग्निमृतस्तत्राग्निं प्रतिष्ठाप्याज्यं संस्कृत्य द्वादशगृहीतं कृत्वा

तदग्नीं दुहुयात् । तदुक्तं । निरग्निः प्रमादाद्बुद्धिजो यदि मृतो भवेत् । प्रेताधानं तदा क
र्त्तव्यं । दिसर्पिणीकरणादिमरणाद्युर्वकृत्यं सर्वप्रायश्चित्तवेत्तरणीक्षानादिचतसरावश्यं ।
तुः दुहुयात् ततस्तथा देहं नमृतं । यदि साग्नि ईरस्ति मृतो गृहवसत्यपत्नी मृता । अथ
वापत्नी समीपे निश्चितोऽन्यत्र यद्मानो मृतस्तदा पुत्रादितदागमनपर्यंतं तदस्मा
स्त्वागमनपर्यंतं रातयो रोध्वं देहिकं न कुर्यात् । उक्तं च । ईरसाग्निः पतिः पत्नी म
ता साप्युत साग्निः । ईरपतिमृतस्तथाप्युत्कर्षः समिधात्मने । यदाग्निरहितापत्नी
ईरस्ति ताऽन्यत्रानग्निः को मृतः पुत्रश्च तत्समिधो तदा पूर्वोक्तं प्रेताधानं कृत्वा देहेत् ।
असन्निहिते पुत्रे पश्चाद्देहेत् । उक्तं च । पत्न्या ईरमृतो नग्निः प्रेताधानं तदा सुतः ।
कुर्यादसन्निधानं च नमृतः पश्चात्तद्विध्यते । यदाग्निरहितापित्रादि ईरस्ति गृहे तदा
पत्नी अग्निरहिता मृतानदा पुत्रः प्रेताधानं कृत्वा देहेत् । उक्तं च । ईरपितामहिकरा

आ. ३०. वमाताष्टतायदिस्यान्निकटे सुतश्च । संवापवद्विदधीतसर्वा मंत्ये हिमात्मा सदति
 २ क्रतेहि । यत्तदपत्न्योः संनिहितयोरेकस्य मृतः पुत्रासंनिधित्वे अग्नयश्च नष्टाः तदा
 पत्नी भर्तुः सती वापल्यादाहार्यं प्रेताधानं कुर्यात् । पत्न्यासंनिहितो मुनासावेजे
 ताधानं तथेप्यते । पत्न्यासंनिविदराभ्यां पत्न्याश्चैवं विनिर्णयः । इति । ॥ अथ
 धरदाकास्रानुसारेणोच्यते । अग्न्यावरण्यो रासुदे प्रमीयेत पतिर्यदि । प्रेतं
 स्पृष्ट्वा मयित्वाग्निं कृत्वा वोपावरोहणं । घृतं वद्वा दशोपातं तद्वत्तीकुत्वा शवक्रियां
 । ॐ उपावरोहजाते वेदमं प्रेतं स्वर्गाय लोकानयतु प्रजानि । आयुः प्रजोर
 यिमस्मा सुधेहि प्रेता इति श्राव्य दुषस्व स्वाहेति । उपावरोहणमंधसेदः । विधिः
 वद्विमुक्तं ह्यपावकं विधुरानकं । आहिताग्निं मृतं दग्धुं प्रेता ग्न्युत्पत्तिमिदमे । अथ
 द्वाजादयः प्राङ्ः प्रेता धौनविधिं पृथक् । प्राचीना वीतवानुदृत्या वोक्ष्या यतनान्यथ ।

प्रेतं स्वाभ्यालये शिवापश्चिमाग्न्यालये रणी । सन्निधाया नलं मंये यस्येति यदु
 वाततः । यस्याग्नयोऽदुक्तो मांसकामाः संकल्पयतु यदमानमांसं । ध्यायतु तदह
 विषे स्वादिताय स्वर्गलोकमिमं प्रेतं नयतु । इति यदुः । प्रणीय पावकं तद्वत्तीकुद
 शोपात्रमर्पिषा । तद्वत्तीकुत्वा ततः कुर्यात्प्रेते मात्या इति क्रिया । नष्टे धग्नि घृत्वा रण्यो
 नाशे स्वामी म्रियेत येन । आहरेद रणी दं दमाधानोक्तविधानतः । तद्वदेवा सिमंश्चा
 यतमं प्राभ्यां विनिर्णयेत् । निमं यत्पावकं यद्दोपासना र्धे तदा स्तिवेत् । ततोऽग्निः ।
 शहन्यप्रेतोक्तमंथनादिप्रपद्यते । यत्तु यस्याग्नयोऽदुक्त्यादिकं मंत्रमीरितं । प्राणा
 दित्यो दया होमं संकल्प्य नहुतीति वेत् । अग्न्याधिः पुनराधिवानो भयं स्वाभ्यसं
 निधौ ॥ ॥ इति श्रीसदृशमेश्वरसूक्तसदृशारायणविरचितः सारंगिकाश्रया
 यनयजमानोपयोगी अत्युत्तमपद्धतो समारोपाग्निमृतविधिः । ॥ शुभं भक्त ।

आ. सो.

१०

॥ द्वाशरु^{मि}मिवेशके सौम्या दत्तैषके । दामोदरोल्लिखद्वाहविधानं साग्निकस्यैवे ॥

शमः

१०